הלכה · משנה תורה · מפרשים · קרית ספר · ספר זרעים

קרית ספר על משנה תורה, הלכות ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין

רבי משה ב"ר יוסף מטראני [המבי"ט]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרית ספר על משנה תורה, הלכות ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין

רבי משה ב"ר יוסף מטראני [המבי"ט]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרית-ספר-על-משנה-תורה-הלכות-ביכורים-ושאר-מתנות-כהונה-שבגבולין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ג 6
הלכה ה 6
הלכה ו 7
הלכה ז 7
הלכה ח 8
הלכה ט 8
הלכה י 8
הלכה יב 8
פרק ב 8
הלכה א 8
הלכה ב 8
הלכה ג 9
הלכה ד 9
הלכה ה 9
הלכה ו 9
הלכה ז 10
הלכה ח 10
הלכה י 10
הלכה יב 10
הלכה יד 10
הלכה טו 11
הלכה טז 11
הלכה יז 11
הלכה יט 11
הלכה כ 11
הלכה כא 11
פרק ג 12
הלכה א 12
הלכה ג 12
הלכה ה 12
הלכה ז 12
הלכה י 13
הלכה יב 13
פרק ד 13
הלכה א 13
הלכה ג 14
הלכה ד 14
הלכה ה 14
הלכה ו 14
הלכה ז 15
הלכה ח 15
הלכה ט 15
הלכה י 15
הלכה יא 15
הלכה יב 15
הלכה יג 16
הלכה יד 16
הלכה טז 16
פרק ה 16
הלכה א 16
הלכה ה 16
הלכה ו 16
הלכה יג 16
הלכה טו 17
פרק ו 17
הלכה ב 17
הלכה ג 17
הלכה ה 17
הלכה ו 17
הלכה ז 18

הלכה ח 18
הלכה יא 18
הלכה יב 18
הלכה טו 18
הלכה יז 19
הלכה יח 19
הלכה יט 19
פרק ז 19
הלכה א 19
הלכה ה 19
הלכה ח 20
הלכה י 20
הלכה יא 20
פרק ח 20
הלכה א 20
הלכה ב 20
הלכה ג 21
הלכה ד 21
הלכה י 21
פרק ט 21
הלכה א 21
הלכה ב 22
הלכה ג 22
הלכה ד 22
הלכה ה 22
הלכה ו 22
הלכה ז 23
הלכה י 23
הלכה יד 23
הלכה יז 24
הלכה יח 24
הלכה כ 24
הלכה כא 24
הלכה כב 24
פרק י 24
הלכה א 24
הלכה ד 25
הלכה ו 25
הלכה ז 25
הלכה ח 26
הלכה ט 26
הלכה יג 26
הלכה יד 26
הלכה טו 26
הלכה טז 27
הלכה יז 27
פרק יא 27
הלכה א 27
הלכה ב 27
הלכה ג 28
הלכה ו 28
הלכה ז 28
הלכה ח 28
הלכה ט 28
הלכה יא 29
הלכה יב 29
הלכה יג 29
הלכה יד 29
הלכה יז 30
הלכה יח 30
הלכה יט 30
הלכה כ 30
הלכה כו 31
הלכה כז 31

הלכה כט 31
פרק יב 31
הלכה א 31
הלכה ח 32
הלכה יא 32
הלכה יד 33
הלכה טו 33
הלכה יח 33
הלכה יט 33
הלכה כג 34

פרק א

הלכה א

ארבעה ועשרים מתנות כהונה הם וכולם מפורשים בתורה ועל כולן נכרתה ברית לאהרן כדכתיב ברית מלח עולם וקאי אכולהו כ"ד מתנות כשם שברית מלח אינה שובתת כך זו לא תשבות. וכל כהן שאינו מודה אין לו חלק בכהנים דכיון שאומר בלבו דבר הבל הן ולא צוה המקום להקריב קרבנות אלא משה בדה מלבו אין לו חלק בקדשים דכתיב המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה דמשמע דמי שמקריב ומודה בה לו תהיה שוק הימין למנה אין לי אלא זו שהיא הולכה מנין לרבות חמש עשרה עבודות כגון היציקות ת"ל בהאי קרא מבני אהרן כל עבודה המסורה לבני אהרן אם אינו מודה אין לו חלק בה.

הלכה ג

שמנה מתנות אין אוכלים אותם הכהנים אלא לפנים מחומת העזרה בשר חטאת עוף ובהמה ובשר אשם תלוי וודאי וזבחי שלמי צבור ומותר העומר ושירי מנחות ישראל ושתי הלחם ולחם הפנים ולוג שמן של מצורע חטאות ואשמות הוו קדשי קדשים וכתיב בהו לכל חטאתם ולכל אשמם וגו' בקדש הקדשים תאכלנו לימד על קדשי קדשים שאינה נאכלין אלא בעזרה וזבחי שלמי צבור שהם כבשי עצרת הוי בכלל קרא דכל קרבנם דכתיב בתריה בקדש הקדשים תאכלנו ומותר העומר ושיירי מנחות של יחידים דכתיב לכל מנחתם וכתיב בקדש הקדשים וגו' ומשום דעומר הוי מנחת צבור הנקמצת ונאכלת ואין לך עוד בצבור לא חשיב ליה בהדי שיירי מנחות ושתי הלחם ולחם הפנים הוו בכלל מנחתם דכתיב בשתי הלחם מנחה חדשה וכתיב בשתי הלחם והיתה לאהרן ולבניו וגו' המנחה הזאת תהיה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה היא ולוג שמן של מצורע דהוי בכלל כל קרבנם דכתיב ביה והקריב אותם לאשם ואת לוג השמן.

הלכה ה

וחמש מתנות אין אוכלין אותם אלא בירושלם לפנים מחומת העיר חזה ושוק של שלמים ומורם מתודה ומורם מאיל נזיר דכתיב את חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור וכי קרבנות שנאמרו תחלה בענין כגון שעירים בטומאה אכלום אלא טהור מכלל שהוא טמא דמדלא כתיב קדש ש"מ טהור במקצת קאמר ולא מן הכל הא כיצד במחנה הטהור מטומאת מצורע שאין מצורע נכנס לו שמשולח חוץ לשלש מחנות וטמא

מטומאת זב שהזבין נכנסין למחנה ישראל ולא תימא טהור מטומאת זב וטמא מטומאת מת ואי זה זה מחנה לויה דמותר בטומאת מת כדכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו במחיצתו דהא כתיב בההוא ענינא אותה במקום קדוש במנחה ולא אחרת במקום קדוש דהיינו לחמי תודה אפקה למנחה ממחנה שכינה שקרבה בתוכה למחנה לויה והדר כתיב במקום טהור להקל ולומר טהורה כל דהו דאי לא איצטריך להא פשיטא דבטומאה ממש לא אכלי להו וכיון דלחמי תודה וחזה ושוק ילפינן ממקום טהור דהוי מחנה ישראל מורם מתודה נמי דהוי חזה ושוק כשאר שלמים הוי במחנה ישראל ומורם מאיל נזיר זרוע בשלה וחזה ושוק הוו כחזה ושוק דשלמים כדילפינן להו וכתיב בזרוע בשלה והניף אותם על חזה התנופה וגו' דמשמע דהוי כחזה התנופה וכשוק הימין ובכור בהמה טהורה דכתיב והבאתם שמה עולותיכם וגו' ובכורות בקרכם וצאנכם והבכורים דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ותרומת ידיך אלו הבכורים.

הלכה ו

וחמש מתנות אין זוכין בהם מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד תרומה ותרומת מעשר וחלה ושלשתן קדש ואינם אלא בארץ ישראל כדילפינן לעיל בה' תרומות ומעשרות וחלה נמי כתיב בה בבאכם אל הארץ וראשית הגז נמי לא הוי אלא בארץ דכתיב ביה נתינה ראשית גז צאנך תתן לו וכתיב נתינה בתרומה מה תרומה בארץ אין בחוצה לארץ לא אף ראשית הגז בארץ אין בחוצה לארץ לא. ושדה אחוזה שהקדיש ולא גאלה ומכרה גזבר לאחר והרי היא יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים של אותו משמר שפגע בו יובל דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל וגו' לכהן תהיה אחוזתו ושניהם חולין.

הלכה ז

וחמש מתנות זוכין בהם בין בארץ בין בחוצה לארץ המתנות שהם זרוע לחיים וקבה דכתיב אם שור אם שה בין בארץ בין בחוצה לארץ ופדיון הבן ופטר חמור אף על גב דכתיב בהו ביאה נוהגין בכל מקום דבפטר רחם תלה רחמנא והוו מצות הגוף וילפינן לכל חובת הגוף מדכתיב אלה החוקים והמשפטים וגו' וסמיך ליה אבד תאבדון דהיינו ע"ז דהויא חובת הגוף ועליה נתרבו כל המושבות כדכתיב כל הימים אשר אתם חיים על האדמה מה ע"ז חובת הגוף והיא בכל מושבות אף כל שהיא חובת הגוף נוהגת בכל מושבות וגזל הגר וחרמים נמי מהאי טעמא נוהגים בכל מקום דהוו מצות חובת הגוף. וחמש מתנות אלו הן חולין לכל דבר משום דזכה לו הש"י הני מתנות להוצאותיו ושאר צרכיו שהרי אין לו חלק בנחלה ובבזה ובחרמים נמי כתיב כל חרם בישראל לך יהיה לומר דאם כבר נתנם לכהן הרי הן כחולין לכל דבריהם.

הלכה ח

והמתנה שזוכין בה במקדש היא עורות העולות ושאר קדשי הקדשים דכולם לכהנים עולה דכתיב בהדיא בקרא הכהן המקריב את עולת איש עור העולה וגו' לו יהיה אין לי אלא עור העולה שאר קדשי קדשי מנין ת"ל עור העולה אשר הקריב כל הקרבנות שהן קדשי קדשים כעולה במשמע.

הלכה ט

השמונה מתנות שאינם נאכלין אלא במקדש כולם קדשי קדשים כדאמר' ואינם נאכלין אלא לזכרי כהונה דכתיב בהו כל זכר בכהנים יאכל וגו'.

הלכה י

החמש שבירושלם הם קדשים קלים ונאכלין לזכרים ולנקבות דכתיב בהו לך נתתים לבניך ולבנותיך אתך לחק עולם ואף על פי כן אין ניתנין אלא לזכרי כהונה. וכן עורות ושדה אחוזה וחרמים וגזל הגר הם לאנשי משמר כמו שיתבאר ופדיון הבן לזכרי כהונה כדכתיב ונתת הכסף לאהרן ולבניו ופטר חמור נמי שדין כל הבכורות שוים לזכרים ולא לנקבות. ותרומות וחלה ומתנות כהונה וראשית הגז הם לנקבות כזכרים דראשית הגז כתיב גבי תרומה ראשית דגנך תירושך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו מה ראשית דגן ניתנת לנקבות כזכרים אף ראשית הגז.

הלכה יב

ומנו חכמים מתנות כהונה בדרך אחרת ואמרו עשרים וארבעה מתנות כהונה ניתנו לאהרן עשרה במקדש ארבע בירושלם עשר בגבולין וכולן יתבארו במקומם בס"ד:

פרק ב

הלכה א

מצות פז להביא בכורים למקדש דכתיב ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך ובארץ ישראל בלבד כדכתיב אדמתך.

הלכה ב

אין מביאים בכורים אלא משבעת המינין חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון וזתים ודבש דהיינו תמרים דכתיב ולקחת מראשית כל פרי אלו נאמר ולקחת ראשית כל פרי הייתי אומר כל הפירות חייבים בביכורים ת"ל מראשית ולא כל ראשית אי מראשית אין לך אלא חטין בלבד ת"ל כל פרי ריבה הכל נאמר כאן ארצך ונאמר כאן ארץ חטה ושעורה

מה להלן בשבעת המינין הכתוב מדבר ואם הביא חוץ מאלו לא נתקדשו דהא מיעט מראשית ולא כל ראשית.

הלכה ג

ואין מביאין אלא מן המובחר ואם הביא שלא מן המובחר לא נתקדשו דכתיב זית שמן שהוא אגורי ששמנו בתוכו וכתיב נמי מארצך ולא כל ארצך למעוטי שלא מן המובחר דשבעת המינים גופיהן.

הלכה ד

ואין שקה הביא ענבים ודרכן מנין ת"ל תביא מ"מ וכיון דבתרומה תירוש ויצהר כתיבי גמרינן לביכורים מינה דהא דרבי רחמנא בהו תביא תירוש ויצהר הוא דרבי ואם הביא ממשקין של שאר פירות אין מקבלין ממנו כדילפינן.

הלכה ה

הקרובים לירושלם מביאין תאנים וענבים לחים והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים דכיון דבכל ארץ ישראל ילפינן דמחייבים בביכורים מדאוריתא הרחוקים שאין בכוריהם יכולין להתקיים כל כך היכי מיחייבי לאיתויי בכורים אי לאו כי האי גוונא גרוגרות צמוקים.

הלכה ו

אין מביאין בכורים קודם לעצרת דכתיב וחג הקציר בכורי מעשיך שהוא זמן הבאת בכורי' ששתי הלחם הבאים בעצרת היו מתירים החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש דכתיב וביום הבכורים ולכך יניחום עד שיבא עצרת דאי לאו הכי לא הוי עצרת יום בכורים. ומנין שתהא קודמת לנסכים ופירות האילן שלא יביא נסכים מן החדש ובכורים מפירות תמרים וזתים קודם לשתי הלחם נאמר כאן בכורי מעשיך ונאמר להלן באספך את מעשיך מן השדה מה להלן נסכים ופירות אילן דכתיב את מעשיך כל מעשיך ועוד דבאותו הזמן מאספין יין ופירות האילן אף כאן חג הקציר בכורי מעשיך נסכים ופירות האילן במשמע דשתי הלחם קודם להם. אין מביאין בכורים שבכרו אחר חנוכה דאינו אלא פסולת הפירות והתורה אמרה מארצך ולא כל ארצך למעוטי שלא מן המובחר כדאמר' ולרב ז"ל דסבר דיניחם אחר עצרת משום דחשובים משנה הבאה ילפינן לה מדכתיב מארצך כל זמן שהם מצויים על פני ארצך הוא שיביאם ועכשיו בזמן הזה אינם מצויים על פני הארץ ולכך יניחם עד אחר עצרת.

הלכה ז

אין מביאין בכורים לא מן החדש שחנט אחר ט"ו בשבט על הישן שקודם ט"ו בשבט ולא איפכא דבכורים איקרו תרומה כדכתיב ותרומת ידיך אלו בכורים ותרומה קי"ל דאין תורמין משנה לשנה כדכתיב במעשר שנה שנה וט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות משום דכל החונטים קודם זמן זה היינו על גשמי שנה שלפני תשרי והחונטים אחר כך הם על גשמי שנה זו שאחר תשרי. אחד הנטוע ואחד העולה מאליו חייב בבכורים דכתיב בכורי כל אשר בארצם דמשמע דכל מה שהוא בכורים בארץ ישראל אפילו עלו מאיליהן חייב כיון שהוא בארצם.

הלכה ח

ופירות שותפים חייבים [דכתיב כל אשר בארצם] דהויא דרבים. והגדל בעציץ שאינו נקוב ובספינה אינו חייב דכתיב בארצכם אבל מביא מן הגדל בגג ובחורבה דכתיב כל אשר בארצם לאיתויי הני.

הלכה י

וכל שהבריך או נטע ברשותו וברשות אחר אינו מביא בכורים אפילו מן הצד שלו דכתיב בכורי אדמתך עד שיהו כל גידולי הבכורים מאדמתך. וכשהבריכה והנטועה שתיהן לתוך שלו אלא שמפסיק דרך הרבים נמי פטור דמ"מ מרשות הרבים ינקי ואין כל הגידולין מאדמתו. ואם נתן לו חברו רשות להבריך בתוך שלו מביא בכורים דהוי כאלו כל הגידולין שלו ואם היה האילן סמוך למצר שהוא יונק ממה שאינו רשותו או נוטה לתוך שדה חברו הרי זה מביא וקורא שע"מ [כן] הנחיל יהושע את הארץ שלא יקפידו על כך וא"כ הוי כאלו כל הגידולין מאדמתו.

הלכה יב

אריסין וחכירין ובעלי זרוע שלוקחים קרקעות בפחות והגזלנין אף על פי שנתיאשו הבעלים אין מביאים בכורים דאין הקרקע שלהם וכתיב בכורי אדמתך. קנה ג' אילנות בתוך שדה חברו הוי כאלו קנה קרקע ומביא ממנו בכורים.

הלכה יד

הלוקח פירות תלושים ולקח הקרקע הרי זה מביא בכורים שהרי יש לו קרקע ופירותיה מכר לו פירות אפילו מחוברים ולא קרקע אין מביא מוכר ולא לוקח ואם חזר מוכר ולקחם אפילו תלושים הרי זה מביא שהרי יש לו קרקע ופירותיה.

הלכה טו

מוכר שדהו לגוי וחזר ולקחו ממנו הרי זה מביא שאינה נפקעת מן המצות בקנין הגוי דירושה ראשונה ושניה הוא דאיכא כדכתיב אשר ירשו אבותיך וירישתה וגו' משמע דבירושה שניה ליכא הפסק ואפילו מכרה ולענין תרומות ומעשרות דבמירוח תליא מילתא כיון שמרחה ישראל אפילו לא קנה הקרקע חייב דאוריתא ולענין בכורים בעיא שיחזור ישראל ויקח הקרקע משום דבעיא אדמתך כדאמר'.

הלכה טז

אשרה שבטלה אין מביאין ממנה בכורים שהבכורים הם כקדשי מקדש דכתיב בהו כי משחתם בהם מום בם כל שיש בו השחתה דעבירה ברובע ונרבע או דע"ז כמוקצה ונעבד אף ע"ג דמותרים להדיוט אסירי לגבוה.

הלכה יז

הבכורים אין להם שיעור מן התורה דכתיב בהו ראשית. והרוצה לעשות כל שדהו בכורים עושה [דכתי'] ראשית כל ביכורי כל.

הלכה יט

כיצד מפרישין הבכורים יורד לתוך שדהו ורואה תאנה או אשכול שבכרו קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים והם נעשים בכורים במחובר לקרקע דכתיב בכורי כל אשר בארצם ומשקרא להם שם אפילו לא בשלו כל צרכן משגמרו ויתלשם אינו צריך לחזור ולקרות להם שם דכתיב ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה בשעת הבאה הוא דבעיא דליהוי פרי אבל בשעת הפרשה אפילו בוסר ופגין. לא הפרישן במחובר ולא קרא להם שם ותלשם הרי זה מפריש אחר שנתלשו דבמחובר הוא דמרבי' דנעשים בכורים מדכתיב בכורי כל אשר בארצם דבתלוש פשיטא ואם נטמאו הפירות כולן מפריש מן הטהור על הטמא אין מפרישין לאיבוד שאין מסיקין בהם דהוו כקדשי מקדש.

הלכה כ

המפריש בכוריו ונפסדו או נאבדו חייב להפריש אחרים תחתיהם דכתיב תביא בית ה' אלהיך מלמד שהוא חייב באחריותן עד שיביאם להר הבית.

הלכה כא

המפריש בכוריו להעלותם בידו לירושלם לא ישלחם ביד אחר כיון שנראו לקריאה כדכתיב ולקחת מראשית וגו' וענית ואמרת וגו' ואם לקטן מתחלה לכך הרי זה מותר לשלחם דלא נראו לקריאה:

פרק ג

הלכה א

הבכורים נתנים לאנשי משמר מחלקים אותם ביניהם כקדשי מקדש משום דכהן מניף אותם ובמורם מתודה כתיב והניף אותם הכהן תנופה וגו' קדש הוא לכהן למדנו שכהן המניף הוא האוכל אותם והם נקראים תרומה כדכתיב ותרומת ידך וילפינן זר שאכל בכורים בכל מקום חייב מיתה בידי שמים כתרומה דכתיב בה ומתו בו כי יחללוהו והוא שנכנסו כבר לירושלם דכתיב והבאתם שמה עולותיכם וגו' ותרומת ידכם דהיינו בכורים דקדשי בתוך חומת ירושלם. נכנסו מקצתן חייב על מה שנכנס ופטור על מה שבחוץ דכל שלא נכנס לא קרי ליה תרומה אלא הוי חולין לכל דבריו:

הלכה ג

אזהרת קפד שלא יאכל הכהן בכורים חוץ לירושלם מאחר שנכנסו לפנים מן החומה דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ותרומת ידך אלו בכורים דכתיב בהו הטנא מידך. וכן אם אכלן בירושלם קודם הנחה בעזרה לוקה דהנחה מעכבת בהם דשנה בה הכתוב לעכב דכתיב והניחו והנחתו ומשהניחם הותרו אע"פ שלא קרא עליהם דקריאה לא מעכבת כיון שלא שנה בה הכתוב בהנחה. ובכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין באכילה דהא לא קפיד קרא אלא שלא לאוכלן חוץ לירושלם או בירושלם קודם הנחה.

הלכה ה

אכילת בכורים כאכילת תרומה כדאמר יתר בבכורים שאסורין לאונן דכתיב במעשר שני לא אכלתי באוני ואיתקשו בכורים למעשר כדכתיב ואת מעשרותיכם ותרומת ידכם ובבכורים גופייהו נמי כתיב ושמחת בכל הטוב מכלל שחייב לאכלן בשמחה לא באנינות וטעונים הבאת מקום דכתיב בהאי קרא והבאתם שמה וגו'. וכהן טהור שאכל בכורים טמאים לוקה כשם שלוקה שאכל מעשר בטומאה דכתיב ביה ולא בערתי ממנו בטמא ואיתקשו ליה בכורים כדכתיב מעשרותיכם ותרומת ידכם מה שאין כן בתרומה דהוא בעשה דאחר יאכל מן הקדשים כדאמר' בדוכתה.

הלכה ז

הביכורים טעונין כלי דכתיב ושמת בטנא והיו מביאים תורים ובני יונה בידיהם ותלויים לעטר הבכורים אע"ג דלא מיחייבי התלויין היו לעולות ואותם שבידיהם לכהנים:

הלכה י

מצוה פח לקרות במקדש על הבכורים כשיביאם דכתי' וענית ואמרת לפני ה' וגו' ומתחיל וקורא מהגדתי היום דהוא ריש ענינא ובלשון הקדש דכתיב הכא וענית וכתיב התם וענו הלוים קול רם ואתי קול קול ממשה דכתיב ביה והאלהים יעננו בקול מה להלן במתן תורה בלשון הקדש דבו נתנה אף קול דהכא בלשון קדש.

הלכה יב

ואפילו היה מלך ישראל נוטל סלו על כתפו כשהגיע להר הבית דכתיב ולקח הכהן הטנא מידך דמשמע מידך ולא מיד אחר. ועודהו הסל על כתפו קורא הגדתי היום לה' אלהיך דכתיב קודם לקיחת הכהן הטנא ואח"כ מורידו והכהן מניח ידו תחתיו ומניף דכתיב אח"כ ולקח הכהן הטנא מידך וגו' וקורא ארמי אובד אבי דכתיב בתריה עד שגומר. ומניח בצד המזבח בקרן דרומית מערבית בדרומה של קרן דכתיב והניחו לפני מזבח ה' אלהיך וכתיב והנחתו לפני אלהיך יכול למערב ת"ל לפני מזבח יכול בדרום ת"ל לפני ה' הא כיצד מגישן על קרן דרומית מערבית ומניחה בדרומה של קרן דהוי לפני ה' ולפני המזבח. והשתחוה ויצא דכתיב בתר והנחתו והשתחוית לפני ה' אלהיך ומנין שהן טעונין תנופה דכתיב ולקח הכהן הטנא מידך לרבות הבכורים לתנופה וטעונין קרבן ושיר דכתיב ושמחת בכל הטוב וכתיב התם ושמחת בחגך מה שמחת החג בקרבן שלמים אף כאן בקרבן שלמים ואין הקרבן מעכב דהא הבאת בכורים הוי עיקר המצוה שיר דכתיב הכא טוב וכתיב ביחזקאל טוב ומטיב נגן וגמר מיניה. וטעונין לינה שלא יצא באותו היום מירושלם אלא ילין שם דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהלך כל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא לו לא יהיו אלא בבקר נמצאת אומר שבכורי שבעה מינין טעונין שבעה דברים:

פרק ד

הלכה א

כל המביא בכורים טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה אבל הוידוי אינו שוה בכל שיש שחייבים להביא ואין קורין עליהם האשה וטומטום ואנדרוגינוס שהם ספק אשה ואינם יכולין לומר אשר נתת לי ה' דלא נתחלקה ארץ ישראל אלא לזכרים דכתיב לשמות מטות אבותיו ינחלו וכתיב איש לפי פקדיו עד שיהא ודאי בלי ספק. וכן אפטרופוס ועבד ושליח שאינם יכולין לומר אשר נתת לי.

הלכה ג

הגר מביא וקורא דכתיב לאברהם אב המון גוים נתתיך הרי הוא אב לכל העולם כולו שנכנסים תחת כנפי השכינה ולאברהם היתה השבועה תחלה שינחלו בניו את הארץ וכן כהנים ולויים מביאים וקורים מפני שיש להם ערי מגרש ויכולים לומר אשר נתת לי ה'.

הלכה ד

הקונה שתי אילנות בתוך שדה חברו הוו ספק אי קנה קרקע אי לא ולהכי מביא לחומרא דספקא דאוריתא היא ואינו קורא משום דמחזי כשקרא שהרי בשביל הבאת בכורים קא קרי ושמא לאו בקרקע שלו גדלו וקא משקר וכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. ומקדיש אותם תחלה לבדק הבית שהם ספק חולין ואין מכניסין חולין בעזרה דכתיב כי ירחק ממך המקום וזבחת בריחוק מקום אתה זובח שלך ואי אתה זובח בקירוב מקום חולין שלך וה"ה לכל חולין בעזרה שאסור בכל מקום שיש כעין הקרבה כי הכא שיש הגשה ותנופה ומשום דבכורים נאכלין לכהנים פריק להו אחר שהניחם לפני המזבח והניף ואח"כ אוכלן ומפריש מהם תרומות ומעשרות דהוו ספק חולין ונותנם לכהנים דשמא בכורים הם ואסירי לזרים ומעשר ראשון נמי לכהן דלוים דקרא אף כהנים במשמע דבעשרים וארבעה מקומות נקראו הכהנים לויים ואינו מביאן הוא אלא משלחן ביד השליח דאע"ג דקריאה לא מעכבא היינו כשראוי לקריאה דכל שראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וגבי בכורים נמי דחזו לקריאה בעיא ואע"ג דאיכא מביאי בכורים שמביאין ואינם קורין ה"מ כגון מחג ועד חנוכה דמביא ואינו קורא דנפקא לן מקראי אבל הנך בכורים דמייתי להו מספקא שמא טעונין קריאה מן התורה דשמא קני קרקע והילכך חזו לקריאה בעיא.

הלכה ה

הפריש בכוריו ומכר שדהו אינו קורא דאינו יכול לומר אשר נתתי לי דהא אינה שלו והלוקח מביא ממין אחר וקורא דאע"ג דכתיב הגדתי היום לה' וגו' פעם אחד אתה מגיד ואי אתה מגיד שתי פעמים אפילו בשני מינין היינו באדם אחד אבל בשני בני אדם ובשני מינין מגיד וחוזר ומגיד אבל במין אחד אינו חוזר ומגיד דהרי הגידו עליו פעם אחד.

הלכה ו

מביא אדם בכורים מנכסי אשתו וקורא דכתיב ושמחת בכל הטוב וגו' ולביתך מלמד שאדם מביא בכורי אשתו שגדלו בקרקע שלה שהכניסה לו אשתו לפירות דאע"ג דנכסי מלוג תקנתא דרבנן בעלמא הוא אפ"ה דרך נשים שנותנות פירות לבעליהם וכי האי

גונא איירי קרא באורחא דמילתא ואע"פ שמתה אשתו מביא וקורא כיון שהפריש כבר והוא בדרך.

הלכה ז

המוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג נראה דאפילו ביובל ראשון לא מיחייבי להביא מדאוריתא דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי מדאיצטריך קרא לרבויי ולביתך דמביא וקורא משדה אשתו.

הלכה ח

הפריש בכורים וחלה זה שראוי ליורשו מביא ואינו קורא. הפריש בכוריו ושלחן ביד אחר ומת השליח אף על פי שהביאן הוא אינו קורא כיון שהיתה ההפרשה באדם א' וההבאת בדרך באדם אחר דכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך האי ולקחת קרא יתירא הוא דמצי למיכתב והבאת מארצך ודרשינן ביה מי שלוקח דהיינו בוצר ומפריש הוא מביא דבעינן הבצירה וההבאה כולה עד לירושלם באדם אחד והשליח שהביאן לא הוי' לקיחה והבאה באחד אלא בשנים וכן היכא דמית בדרך לא הויא לקיחה וגמר הבאה בא'.

הלכה ט

הפריש בכורים ואבדו קודם שיגיע להר הבית והפריש אחרים תחתיהם אינו קורא עליהם שאינו יכול לומר ראשית פרי האדמה דאינם ראשית והשניים כיון שחייב להביאם מדאוריתא דכתיב בית ה' אלהיך מלמד שחייב באחריותן נראה דחייבים עליהם חומש מן התורה כבכורים.

הלכה י

הביא בכורים ונטמאו בעזרה נופץ ואינו קורא דכיון שנטמאו ליכא שמחה והסל לכהנים דכתיב ולקח הכהן הטנא מידך פעמים שאין לו כי אם הטנא.

הלכה יא

הביא בכורים מאחד מן המינים וקרא והביא מין אחר אינו חוזר וקורא דכתיב הגדתי היום פעם אחת ולא שתים בשנה.

הלכה יב

הפריש בכוריו ויבש המעין או נקצץ האילן מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נתת לי שהרי נפסד הקרקע.

הלכה יג
המביא בכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה אף על פי שהפרישן קודם החג מביא ואינו קורא דכתיב ושמחת בכל הטוב ואין קריאה אלא בשעת שמחה מעצרת ועד החג דאדם מלקט פירותיו ומכניס לבית ושאר המביאים חוץ מאלו קורים דלא אימעיטו בקרא.

הלכה יד
הבכורים והתרומות והחלה והקרן והחומש ומתנות בהמה הם נכסי כהן לקנות מהם מה שירצה אף על גב דבכורים ותרומות וחלה אסירי לזרים.

הלכה טז
כיצד מעלין הבכורים לירושלם וכו' הכל הידור למצוה מדברי סופרים:

פרק ה

הלכה א
מצות פט להפריש תרומה מן העיסה לכהן דכתיב ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וראשית זו אין לה שיעור מן התורה אפי' כשעורה פטר דכתיב בה ראשית כל דהו כתרומה והעושה כל עיסתו חלה לא עשה כלום עד שישייר מקצתה דכתיב בה מראשית ששייריה ניכרים ולא כל ראשית ואם הפריש חלה חלק אחד מעשרה או פחות נראה דהויא לכולה דין חלה מן התורה כיון דשייריה ניכרין.

הלכה ה
אין חייבין בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ ובזמן שכל ישראל שם דכתיב הכא בבאכם ולא כתיב כי תבאו או כי יביאך ללמדך שמשנכנסו לארץ קודם ירושה וישיבה נתחייבו יכול משנכנסו לה שנים או שלשה מרגלים ת"ל בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם.

הלכה ו
פירות חוצה לארץ שהם בארץ חייבים ופירות ארץ ישראל שהם בחוצה לארץ פטורין דכתיב אשר אני מביא אתכם שמה אתם חייבין בין מארץ בין מחוצה לארץ דבלאו הכי שמה לא הוה צריך ואין לה שיעור מן התורה דכתיב כתרומת גורן דאין לה שיעור.

הלכה יג
החלה נקראת תרומה כדכתיב חלה תרימו תרומה לפיכך אינה ניטלת אלא מן המוקף כתרומה דכתיב בתרומת מעשר והרמותם ממנו דמשמע מן המוקף שהוא סמוך לו ולתרומת מעשר גופיה לא אתי דהא כתיב ביה מכל מעשרותיכם שלא מן המוקף אלא

לתרומה אתא וכל שבתרומה לא יתרום ואם תרם אין תרומתו תרומה כך בחלה דהא אקריה תרומה לכל דיני תרומה.

הלכה טו

ואין (ה)[ב]עיסה רע ויפה כדי שיכוונו ויפרישו מן היפה:

פרק ו

הלכה ב

אין חייבים בחלה אלא מחמשת מיני תבואה בלבד והם חטים ושעורים וכוסמין שבולת שועל ושיפון דכתיב הכא לחם וכתיב במצה לחם עוני מה התם לחם דחמשת המינין דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ הוא דיוצאין בהם ידי חובת מצה יצאו שאר דברים שאין באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון אף כאן חמשת מינים כדאמר' יצא פת אורז ודוחן וכיוצא בהם.

הלכה ג

הלקט והשכחה והפאה וההפקר ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ותבואה שלא הביאה שליש אף על גב דפטירי מתרומה כדכתיב ובא הלוי וגו' חייבים בחלה דכתיב בחלה עריסותיכם להביא אלו ויש ללמוד נמי משבע שנים שכבשו ושבע שחלקו שנתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר. ותבואה שלא הביאה שליש נמי דבר הבא לידי חימוץ הוא כדילפינן. וכן כל המותרות כשיפדו חייבין בחלה. וכן עיסת מעשר שני בירושלם ועיסת שביעית וספק מדומע חייבים בחלה דהא נתחייבו בי"ד שנה שכבשו וחלקו אבל מדומע פטור מן החלה דכתיב חלה תרימו תרומה ולא שכבר נתרמה והיינו ברובה תרומה דאי רובה חולין לא אתי דימוע דרבנן ומפקיע חלה דאוריתא.

הלכה ה

חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לתודתו או לנזירותו פטור מן החלה דגלגול הקדש פטור דכתיב עריסותיכם ולא עיסת הקדש למכרן בשוק למקריבי תודה ולנזירים חייבת בחלה שאם לא תמכר דעתו לאוכלה והרי אינה הקדש.

הלכה ו

עיסת השותפים ולרבים חייבת בחלה דכתיב הכא ראשית וכתיב בתרומה ראשית ומקשינן לה לחומרא מה התם חייב דכתיב תרומותיכם דמשמע רבים אף הכא רבים.

הלכה ז

עיסת טבל מפריש ממנה תרומות ומעשרות וחלה כסדרן כדכתיב מלאתך ודמעך כדילפינן בהלכות תרומות ואם הקדים המאוחר מה שעשה עשוי כדאמר' התם.

הלכה ח

העושה עיסה להאכיל לחיה ולבהמה פטור מן החלה דכתיב עריסותיכם שלכם חייבת ושל בהמה וחיה אינה חייבת ובזמן שהרועים אוכלים ממנה חייבת דכיון דחזיא לרועים לחם קרינא בה. עיסת הנכרי פטורה דכתיב עריסותיכם קמא שלכם חייבת ולא של גוים ושותפות גוי נמי פטור דהא עריסותיכם משמע כל העיסה שלכם ואם היה בחלק ישראל שיעור חלה הרי זו חייבת דהא כל שיעור עיסה שלו והוי כתרומה דשותפות גוי חייבת בחלקו של ישראל דלא בעינן שיעור להוציא תרומה.

הלכה יא

המערב קמח חטים וקמח אורז ושאור חטים לתוך עיסת אורז אם יש בהם טעם חלה חייבת בחלה דכל מידי דיהיב טעמא הוי חשיב וניכר בעירוב ברוב.

הלכה יב

עיסה שנילושה במשקין ונאפת על ידי האש חייבת בחלה דלחם מיקרי דכיון דכתיב במצת פסח לחם עוני למעוטי מצה עשירה משמע דלחם מיהא איקרי וכתיב הכא באכלכם מלחם הארץ אי נמי דכתיב הכא חלה וכתיב התם וחלת לחם שמן מה להלן שמן וקרי לה לחם אף הכא שמן ושמן משבעת המשקין הוא אבל עיסה הנאפת בחמה או המבושלת בקדרה או הנאכל בלא אפייה פטורין שאין חייבת אלא עיסה שסופה להאפות לחם למאכל אדם כדילפינן. ואם התחיל בה לאפות פת והשלימה מעשה חמה נראה דלא מיחייבא מדאורייתא וכן קלי שלשו שאינו צריך אפייה נראה דאם אפאו פת דלא מיחייב מדאוריתא דבעינן עיסה שאינה ראויה להאכל עד שתאפה כדכתיב בקרא עריסותיכם וכתיב לחם. ובענין דכותח נמי נראה דהוו חיוביהו מדרבנן.

הלכה טו

כמה שיעור עיסה שחייבת בחלה מלא העומר דכתיב ראשית עריסותיכם כדי עריסות מדבר דכתיב ביה מלא העומר וחמשת המינין מצטרפין לשיעור דכולהו הוו בכלל לחם דקרא כדילפינן מלחם דמצה דבא לידי חימוץ בדקו ומצאו שאין לך בא לידי חמץ ומצה אלא חמשת המינין בלבד ושאר המינין אינם באים אלא לידי סרחון. וכמה שיעור העומר שני קבין פחות חומש דהאיפה י"ח קבין כל קב כ"ד ביצים דהוו תל"ב ביצים וכתיב והעומר עשירית האיפה ואם כן הוי עומר מ"ג ביצים עישור ת"ל וחומש ביצה עישור

שני ביצים ופחות מזה אם הפריש ממנה חלה הרי היא חולין דלא קבע לה קרא שם חלה ותרומה אלא בשיעור עומר שהוא עריסת מדבר ואם נתקבץ בסל שיעור חלה מפריש אותה מן הפת דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ מלמד שהוא מפריש מן האפוי ואם לא הפריש מן העיסה שהיה בה שיעור יפריש מן הלחם אפילו בלא צירוף דכתיב כתרומת גורן ואין התנור מצרפן לחלה דבאכלכם מלחם כתיב דמשמע בשעת אכילה.

הלכה יז

היו הככרות נושכות כשיעור חלה חייבת בחלה דכיון דנושכות בעודו עיסה שראויה להתחבר ולעשות ככר אחד הוו כעיסה אחת. לוח שאין לה תוך הויא ספק אי מצרפה אי לאו.

הלכה יח

קמח שלא רקדו חייב בחלה שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה אבל נטל המורסן וחזר לתוכו פטור' דכתיב עריסותיכם דרך עיסה ומכיון שנטל המורסן וחזר אין זו דרך עיסה.

הלכה יט

נחתום שעשה עיסה לחלקה לשאור חייבת בחלה שאם לא תמכר יאפנה פת כלה כאחד אבל עיסה לחלקה בצק פטורה כיון דאינה מוכרה אלא מחלקה לעולם ימצא למי יחלק והרי אינה עיסה שלימה אלא כנשים שנתנו קמח לנחתום לעשות שאור דאם אין בשל אחד שיעור אף על פי שיש בכללן שיעור פטורה:

פרק ז

הלכה א

שתי עיסות שיש בשתיהן שיעור ואין באחת מהם שיעור ונשכו זו בזו אם יש קפיד' בעירובן פטורים מן החלה ואפילו אדם אחד ומין אחד אין מצטרפות ואם אין קפידא מצטרפות דהא ראויות להעשות עיסה אחת וכולל קמח חמשת המינין ועושה להם עיסה מצטרפות כדאמרינן לעיל.

הלכה ה

שתי עיסות שאין בכל אחד מהם כשיעור ועיסה שאינה חייבת בחלה באמצע נושכת בזו ובזו אינם מצטרפות שהרי דבר הפטור מן החלה מבדיל ביניהם ואם היתה עיסה שבאמצע מחוייבת בחלה אלא שכבר הורמה או היתה ראויה להתחייב בחלה או שהיה קפידא בעירובה עם האחרות הרי שתי העיסות שבצדדין מצטרפות לחלה דכיון דעיסה שבאמצע הויא ממין החיוב לא מפסקה בינייהו ואף על גב שהפרישו מהם קודם

צירוף אם נצטרפו אחר כך חייבים להפריש והראשונות דפחות מכשיעור אינם כלום כדילפי'.

הלכה ח

עיסה שלא היתה לה שעת חובה כשהיו בעליה גוי ונתגייר והוסיף עד כשיעור חייבת שלא נדחית מעולם אבל פחותה מכשיעור של ישראל שהוסיף עליה עד כשיעור פטורה שהרי נדחית וגרע מעושה עיסתו קבין והשיבם או צירפם בסל דמיחייבי משום דראויות להעשות עיסה אחת אבל הכא דמעיקרא עשאה לחלק תו לא מיחייבא כשהשלימה לשיעור דהא היתה לה שעת חובה אלו לא עשאוה לחלק.

הלכה י

עיסת השותפין חייבת בחלה אבל שותפות גוי וחלקו והוסיף עד שהשלימה כשיעור של ישראל חייבת דלא היתה לה שעת חובה אפילו לא היה עושה לחלק ושל גוי פטורה דהוי כשעת חובה כיון שעשאה עם ישראל.

הלכה יא

נתן שאור שלא הורם חלתה לתוך עיסה שהורמה מפריש מעיסה אחרת עליה ועל השאור ואם אין לו נעשה כולה טבל ונראה דהיינו מדרבנן דמדאוריתא בטלה ברובא ואין צריך להפריש עליה הואיל ואין בה כשיעור:

פרק ח

הלכה א

המפריש חלתו קמח אינה חלה דכתיב ראשית עריסותיכם וגזל ביד כהן שעל מנת שתהא עיסתו פטורה נתנה לו והרי היא חייבת והקמח עצמו אם יש בה כשיעור חייבת כשיעשנה עיסה דכיון שלא פטרה היא עצמה אינה חלה.

הלכה ב

ומפרישין חלה כשיתערב הקמח במים דמנתינת מים קרינא עריסותיכם ומפרישה מתחלת דבר הנילוש כדכתיב ראשית עריסותיכם ואם הפרישה על הקמח הנשאר ג"כ אפילו היא חמשת רבעי קמח מותר ונראה דמדאוריתא אפילו הפריש עיסת חלה על הקמח ולכשתעשה עיסה תתקדש מהניא אי אנשכה אחר כך בעיסה דדוקא קמח על קמח הוא דממעטינן מעריסותיכם אבל עיסה על קמח כיון שעשאה אחר כך ונשכה בה להשלימה לשיעור שפיר קרינא בה עריסה.

הלכה ג

לא הפריש החלה מראשיתה אלא הניחה עד שלש וערב הכל אין בכך כלום דאפילו אחר אפיה מפריש מן הפת כדילפינן לעיל.

הלכה ד

ומשתגלגל בחטין וכוסמין ותטמטם בשעורים ומיניו תתחייב העיסה בחלה והאוכל ממנה קודם הפרשת חלה חייב כאוכל טבל ולוקה עליה דדין חלה כדין תרומה שהרי היא קרויה תרומה וכתיב ולא יחללו וגו' אשר ירימו ויליף חלול חלול מתרומה דאית בה מיתה דימוע והקדש דאמרן לעיל דפטירי היינו בשעת חובתה דהיא שעת גלגולה אבל קודם או אחר כך חייבת כיון שבשעת חיובא לא היתה מדומעת או הקדש וכן הפקר ושל גוי דפטירי היינו כשהיו של הפקר או של גוי בשעת חיוב חלה דהיינו גלגולה אבל קודם או אחר כך חייבת כדאמר' וכן גר שנתגייר אזלינן בתר גלגול לענין חיובא דמשעת גלגול הוא דאיחייבא לה חלה ואף על גב דאף בתר אפיה ילפינן דחייבת היינו כדאתחיל חיובא משעת גלגול אבל אי לאו הכי לא כדאמרינן ואם ספק אם נתגלגלה קודם גירות אי לאו חייבת מספק דהוי ספיקא דאוריתא לחומרא אבל אין חייבין עליה חומש דהמוציא מחברו עליו הראייה.

הלכה י

עיסה שנולד בה ספק טומאה קודם גלגול יגמרה בטומאה דכתיב משמרת תרומותי תרומה צריכה שימור ואין הטבל צריך שימור ומה אני מקיים ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן עשה שינתנו לכהן בכהונו וכאן הואיל ואי אתה רשאי ליתן לאהרן בכהונתו רשאי אתה לטמאותו:

פרק ט

הלכה א

מצות צ לתת לכהן הזרוע והלחיים והקבה מכל בהמה טהורה שזובח דכתיב וזה משפט הכהנים מאת העם מאת זובחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה בכל זמן ובכל מקום דהא מצות הגוף היא בחולין אבל לא במוקדשין דדבר הלמד מענינו הוא במה הכתוב מדבר בחולין דכתיב לעיל מיניה דגנך תירושך ויצהרך וראשית גז צאנך וראשית הגז אינו נוהג במוקדשין דהא אסירא בגיזה כדכתיב לא תגוז בכור צאנך ומשום דהוה מייתינן לה בקל וחומר לחייב מוקדשין במתנות כיון דמחייבי בחזה ושוק

איצטריך קרא דכתיב בחזה ושוק ואתן אותם לאהרן ולבניו לחק עולם לומר אין לו אלא חזה ושוק האמור בענין ולא דבר אחר במוקדשין אותם מיעוטא הוא.

הלכה ב

ופדיון על ידי מום קבוע שקדם משוי לה חולין גמורין וחייבה במתנות אבל על יד מום עובר שקדם ואחר כך הקדש נולד בה מום קבוע או שקדם הקדש למום פטורין מן המתנות אפילו אחר פדיון דכתיב בהו כצבי וכאיל ואין המתנות נוהגות בצבי ובאיל דכתיב אם שה.

הלכה ג

ספק בכור חייב במתנות ממה נפשך ואם נסתפק בשנים ולקח הכהן הא' השני פטור דעשאוהו כמי שזכה בו כהן ונתנו במומו שנולד לבעליו דהשתא ליכא מה נפשך דאי בכור הוא ליכא לכהן ביה מידי דהא יהבית ליה במתנה או מכרו במומו וספק מעשר נמי ליכא מה נפשך והמוציא מחברו עליו הראיה.

הלכה ד

בהמה שאין עליה שום חיוב שנתערבה בחייבות במתנות אם כל בהמה מהם לאחר כולן פטורין דמוציא מחברו עליו הראיה ואם הם לאחד פוטר מתנות אחת מהם בלבד.

הלכה ה

אין חייב אלא בהמה טהורה כדכתיב אם שור אם שה. כלאים הבא מעז וכבש חייב במתנות דכתיב שור מה תלמוד לומר אם שור לרבות את הכלאים. וכוי אף על פי שהוא ספק מפרישין כל המתנות ולא סגי בחציין דאמרינן בריה בפני עצמה היא ורבייה קרא לשוייה כבהמה דכתיב אם שה לרבות את הכוי ולחלק לא צריך קרא דהא כתיב הזבח דמשמע אפילו זבח אחד. צבי הבא על העז הולד חייב בחצי מתנות דכתיב אם שה ואפילו מקצת שה והאי נמי בכלל ריבויי דכוי איתיה אלא דלא איתיה אלא במקצת. תיש הבא על הצביה הולד פטור דמספקא לן אי חוששין לזרע האב אי לא והמוציא מחברו עליו הראיה דחיישינן לזרע האב.

הלכה ו

השוחט אפילו לרפואה חייב כיון דשחט שחיטה ראויה דאשחיטה הוא דקפיד קרא כדכתיב לשון זבח לא אאכילה וראוי לאכילה בעינן אבל אי אינה ראויה לאכילה פטור דכתיב ונתן לכהן לו ולא לכלבו.

הלכה ז

בהמת שותפין חייבת דכתיב זובחי לשון רבים. הלוקח בהמה מדמי שביעית חייבת במתנות דלא ממעטינן מתנות אלא במוקדשין אבל שביעית אף על גב דבעי למיכליה בקדושת שביעית לאו מוקדשין הוי. כהנים פטורים דכתיב מאת העם ונתן לכהן ולויים הוו ספק אי איקרו עם והוו בכלל עם הקהל דכיפורים או לא והכא נמי כתיב מאת העם והמוציא מחברו עליו הראיה. כהן שהוחזק בטבחות חייב ליתן מתנות לכהנים אחרים דהוי כשוחט בהמות לישראל ואי לא הוחזק פטור דמימר אי זבני מנאי מוטב ואי לאו תהוי דידי ואית דסברי דאפילו הוחזק לא מיחייב דאוריתא הואיל ושלו הוא מוכר.

הלכה י

השוחט למי שהוא פטור פטור דשלוחו כמותו וכיון דמדכתיב זובחי הזבח אמרינן דמשמע אפילו כהן טבח ושוחט לישראל חייב הכא נמי ישראל לכהן פטור דאזלינן בתר בעליה והמשתתף עם כהן או נכרי נראה דמדאוריתא פטור דלא מרבינן מזובחי אלא שותפין ששניהם חייבין אבל כששותף אחד פטור האחר נמי פטור דכיון דלא מיחייב כל שיות שבו פטור לגמרי ואם היה הכהן שותף בראש או בזרוע או בקבה איפשר דחייב מדאוריתא במה שאין לכהן שותפות בו דכל חדא חשיבא מתנה באנפי נפשה והראש שלך וכולה שלי נמי אזלינן בתר חיוב' מדאוריתא וגר שנתגייר אזלינן בפרתו בתר שחיטה דאם נשחטה עד שלא נתגייר פטור ואי בתר הכי חייב דכתיב זובחי ונתן משעת זביחה איחייב וספק פטור דהמוציא מחברו עליו הראיה דאף על גב דהוי ספיקא דאוריתא כיון דלא רמיא איסורא עלייהו אלא ממונא אזלינן לקולא דמתנות לא טבלי דהא מובדלות הן.

הלכה יד

ואסור לישראל לאוכלן אלא מרשות כהן כיון דכתיב ונתן לכהן עבר ואכלן או הוציאם מרשותו אינו חייב לשלם דכתיב זה דמשמע בעודן קיימות חייב ליתנן אבל אינם קיימות לא חייב הכתוב תשלומין ומשום דהוו נמי ממון שאין לו תובעים דנהי דכי איתנהו בעינייהו מיחייב משום מצוה כי ליתנהו בעינייהו אין כאן מצוה ולא דין ממון הילכך פטור לגמרי והקונה אותן מותר לאוכלן שהראשון הוא שגזלן ואין לכהן דין עם השני. מכר בני מעיה שהיו בה מתנות נותנן לכהן שהרי היה יודע הלוקח ששם המתנות וזה לא מכרן לקחו במשקל נותן המתנות לכהן ומנכה לטבח מן הדמים שהרי מכר לו דבר שאינו שלו ולעיל דאמרן דמותר לאוכלן הקונה היינו כשמכרן הם בעצמם בלא דבר אחר שהרי גזלן אבל כשמכרן עם בני מעים אפילו במשקל לא גזלן ולכך מנכה לו מן הדמים.

ומשלח בשר לחברו שהיו בה מתנות אינו חושש שמא עבר זה וגזלן דדילמא נתן מעות לכהן ומקום שאין בו כהן מעלין בדמים דנתינה כתיב בהו ועליו ליתן לכהן.

הלכה יז

הרוצה ליתן המתנות לכהן אחד יתן כדכתיב ונתן לכהן ואם רצה לחלק יתנם לארבעה דאם הוא מחלק האבר לשנים לא הויא נתינה מעלייתא ורחמנא אמר ונתן לכהן נתינה מעליא ואם היה שור מחלק לכל אחד כדי נתינה יפה.

הלכה יח

הזרוע זה של ימין דכתיב הזרוע הידוע המיומן ומן הפרק של הארכובה עד כף של יד נקרא זרוע לחיים איקרו התחתונות עם הלשון דאלו של מעלה הוו מן הראש ויתנו לו בעורן ובצמרן דכתיב הלחיים ה' יתרא להביא צמר שבראשי כבשים ושער שבזקן תיישים וקבה בחלב שעליה כדכתיב הקבה להביא חלב שעל גבה.

הלכה כ

כהנת אפילו נשואה נותנין לה מתנות דכתיב כהן ומשמע אפי' כהנת כיון דלא כתיב בני אהרן למעוטי בנות אי נמי דכתיב ברישא הכהנים דמשמע ולא כהנות וכתיב נמי בסיפיה לכהן דמשמע מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ונותנין לבעל בגלל אשתו דהיא כגופו. ואין חללים בכלל כהנים דכתיב אמור אל הכהנים בני אהרן יכול חללים תלמוד לומר הכהנים יצאו חללים ואין במתנות קדושה כלל כדאמר'.

הלכה כא

כהן יכול לזכות מתנותיו לאחר ואף על גב דלא אתו לידיה ומקבלם הישראל מישראל בשביל הכהן ואוכלן.

הלכה כב

לא יחטוף הכהן המתנות דכתיב ונתן ולא שיטול מעצמו ואין הכהנים אוכלים המתנות אלא צלי בחרדל דכתיב למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים:

פרק י

הלכה א

מצות צא ליתן לכהן הראשית הגז דכתיב וראשית גז צאנך תתן לו ולויים בכלל ישראל במצוה זו דמשום דכתיב עם הוא דמספקי' במתנות אבל הכא לא כתיב עם וכתיב תתן לו והיינו לכהן. ואין לראשית הגז שיעור מן התורה דכתיב ראשית גז וגו' ולא יהיב ביה קרא שיעור. ואינה נוהגת אלא בארץ בכל זמן דיליף נתינה מתרומה מה תרומה בארץ

אין בחוצה לארץ לא דהויא חובת קרקע אף ראשית הגז בחוצה לארץ לא ולא ילפינן הכי במתנות משום דמובדלות ועומדות אבל ראשית הגז מעורב עם חלקו של ישראל דומה לתרומה בחולין אבל לא במוקדשין דהא אסירי בגיזה ואי משום מקדיש גיזה עצמה דליגזוז וליפרוק וליתיב ליה לא ס"ד דכתיב ראשית גז צאנך תתן לו מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה כדכתיב גז צאנך תתן יצא זה שמחוסר גזיזה פדיה ונתינה ואם הקדיש בהמה חוץ מגיזתה הא כתיב צאנך ואין זו צאנך אלא דהקדש. וכל שקבע מום קבוע להקדש ונפדו הוו כחולין גמורין וחייבין וכל שקדם הקדש או מום עובר להקדש ונפדו על ידי מום קבוע שנולד אחר כך פטור מראשית הגז דכתיב בפסולי המוקדשין לאחר פדיונן תזבח ואכלת בשר תזבח ולא גיזה ואכלת ולא לכלבים.

הלכה ד

ואין חייבים בראשית הגז אלא כבשים בלבד זכרים ונקבות דכתיב לעמוד לשרת דבר הראוי לשירות לתכלת דבגדי שרד והתם צמר בעינן ואין צמר אלא של רחלים כדכתיב ומישע מלך מואב היה נוקד גו'. היה צמר קשה שאינו ראוי ללבישה פטורין מראשית הגז דכתיב ומגז כבשי יתחמם לא מיקרי גז אלא בר חימום ואף על גב דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן גילוייא בעלמא הוא דגז כבשים מחמם כדכתיב ומגז כבשי יתחמם שאין זו מתנה אלא כדי ללבוש דשאר מתנות לשאר צרכיו.

הלכה ו

היה הצמר שלהם אדום או שחור או שחום חייבים בראשית הגז דהני נמי מיקרי גז (וצמר) אבל גזז הצמר וצבעו קודם פטור מראשית הגז דקנייה בשינוי והוי כמזיק מתנות כהונה דפטור לגמרי אף מדמי צמר דכיון שפקעה מצותו ליכא חיובא דממונא גביה דהוי ממון שאין לו תובעים אבל הלבינו לא הוי שינוי דאכתי בעיניה הוא. התולש צמר רחלים בידו ולא גזז חייב דאע"ג דדייקינן לישנא דקרא דכתיב גז איפשר דכיון דאיצטרכינן להאי גז לגלויא דגז כבשי יתחמם כדאמר' לעיל לא דייקינן ליה לומר גז ולא תולש.

הלכה ז

ראשית הגז נוהג בכלאים ובכוי ובטרפה דהוו בכלל צאן וממילא ידעינן להו דכיון דליכא קרא למעוטי דאף על גב דבמתנות איצטריך קרא דאם אם לאיתויי כלאים וכוי היינו משום דכתיב שור ושה אבל הכא דלא כתיב אלא צאן כל כמה דלא מיעטינהו הוו בכלל צאן אבל הגוזז את המתה פטור דמתה לא הויא בכלל צאן ואיפשר נמי דמתה לאו דרכה בגזיזה אלא בתלישה והכא גז כתיב ואף על גב דתולש צמר רחלים אמרינן דחייב היינו משום דראוייה לגזוז דהוי דרכן אבל הכא [לא].

הלכה ח

והמפריש ראשית הגז ואבד חייב באחריותו עד שיתן לכהן כדכתיב גז צאנך תתן לו עד שתתנהו הוא באחריותך. האומר כל גזותי ראשית דבריו קיימים דראשית כתיב ומשמע אפי' כל ראשית דבתרומה דבעינן שיריה ניכרין היינו משום דילפינן מחלה דכתיב בת מראשית דדרשינן ולא כל ראשית אבל הכא דלא ילפינן לא.

הלכה ט

הלוקח מן הגוי אחר שגזז פטור דגז צאנך כתיב והאי לאו צאן דידיה הוא אבל לקח צאן לגיזתן חייב דהואיל והגוזז ישראל והגיזות שלו קרינא ביה שפיר צאנך שאין החיוב אלא בשעת הגיזה. הלוקח גז צאן חברו אם שייר המוכר הוא חייב ואם לא שייר כלל הלוקח חייב דאמר ליה מוכר מתנה לכהן לא יהבי לך אבל אי שייר הא הויא גביה מתנה דכהן ואפילו שייר אצלו מין אחר נמי חיובא דגז הויא גביה מדאוריתא דכולהו מיני הוו בכלל צאן דקרא. גר שנתגייר ואין ידוע אם משנתגייר נגזזו צאן שהיו לו או קודם פטור דהמוציא מחברו עליו הראיה.

הלכה יג

פחות מחמש צאן אין חייבות בראשית הגז דצאנך מרובה משמע דאלו בכורה כתיב בכור שור אפילו חד וכן מתנות אם שור אם שה וכמה מרובה מדאוריתא חמש דכתיב וחמש צאן עשויות שמעשות את בעליהם ואומרות לו קום עשה מצוה חדשה שלא היה עליו בפחות מכן והיינו ראשית הגז דכתיב ביה צאן דמשמע מרובה ועליה גלי האי קרא דהאי מרובה הוו חמש כדאמרן ואי גיזת אחד מחמשתן פחות מי"ב סלע פטורות דכל פחות מכן לא גז מיקרי והרי אינן חמש.

הלכה יד

השותפין חייבין בראשית הגז כשיש בחלק כל א' כשיעור אבל ליכא שיעור פטורין מראשית הגז דכתיב צאנך המיוחד לך דשותפות גוי אפי' לא כתב רחמנא צאנך ממעטינן ליה כיון דכתיב בריש קרא דגנך ולא של שותפות אפילו לא כתב אלא וראשית גז בלחוד משמע דקאי אלעיל דהיינו שלך ולא של שותפות.

הלכה טו

ראשית הגז מצותה בתחלה כדכתיב ראשית ואם הפריש אפילו בסוף יצא דקרא דראשית לאו להכי אתא. התחיל לגזוז כשהיו אלו חמש צאן ומכר גיזתה אף על פי שכשגזז האחרונה כבר מכר גיזות הראשונות חייב דגז צאנך אמר רחמנא ובשעת גיזה כל אחד היתה שלו וכבר התחיל בחיוב וחייב לאחר כמה שנים כיון שהתחיל לגזוז

בשעת חיובא אפילו שמכר הגיזות קודם גזיזת האחרונה כדאמרינן. ויש לו להפריש מן החדש על הישן כיון דמצטרפות לכמה שנים כדאמר' וממין גיזה על מין א' נמי דכולה בכלל איתנהו כדאמר'. היתה לו רחל וגזזה והניח גיזתה וקנה אחרת וגזזה והניח וכן עד חמש אין מצטרפות דברחל ראשונה לאו בר חיובא הוה.

הלכה טז

מי שהיו לו גיזות רבות של ראשית הגז יתן לכהן משקל חמש סלעים שהוא כדי מתנה המועלת דכתיב תתן לו דמשמע כדי מתנה ואף על גב דמדאוריתא בכל שהוא מיפטר דלא יהיב ביה קרא שיעור אפילו הכי כשיש לו הרבה ומחלק יתן לכל אחד מתנה ראויה.

הלכה יז

ראשית הגז חולין לכל דבר דכתיב וראשית גז צאנך תתן לו אין לי בו אלא מראשיתו ואילך משהופרש ונעשה ראשית הוא שלו אבל מעיקרא אין לו אלא שם אחד דהאי ראשית קרא יתירא הוא וארשית דלעיל סמיך דה"ל למיכתב וגז צאנך ולפיכך נותנין אותו לכהנת אפילו נשואה כיון דלא כתיב מיעוט לבנות כדאמר' במתנות:

פרק יא

הלכה א

מצות צב לפדות בכור בן וליתן פדיונו לכהן דכתיב אך פדה תפדה את בכור האדם ובכור לאשה ולא לאיש דבפטר רחם תלה רחמנא וישראלית ולא כהנת כדכתיב פטר רחם בישראל.

הלכה ב

ואין האשה חייבת לפדות את בנה שהחייב לפדות את עצמו חייב לפדות את בנו דכתיב תפדה וקרי תפדה לומר שאם לא פדאו אביו הוא חייב לפדות את עצמו ודרשינן תפד' תפדה כל שמצווה לפדות את עצמו כשהוא בכור ולא פדאו אביו מצוה לפדות אחרים והאשה שאינה מצווה לפדות עצמה דבניך כתיב ולא בנותיך אינה מצווה לפדות אחרים ואיהי מנ"ל דלא מיחייבא למפרק נפשה דאע"ג דכתיב בניך ולא בנותיך אימא בניך אב חייב לפדותו אבל בנותיך אין אב חייב לפדותה אלא היא תפדה עצמה לא ס"ד דכתיב פדה תפדה כל שאחרים מצוים לפדותו דהיינו אב מצוה לפדות את עצמו אם לא פדאוהו וכל שאין אחרים מצוים לפדותה דהיינו האם דכתיב בניך ולא בנותיך אין מצוה לפדות את עצמה לא פדהו אביו יפדה עצמו כדילפינן.

הלכה ג

הוא לפדות ובנו לפדות יפדה עצמו תחלה ואם אין לו אלא כדי פדיון אחד יפדה עצמו דמצוה דגופיה עדיף. אין לו כדי לפדות ולעלות לרגל פודה בנו קודם דכתיב כל בכור בניך תפדה ואח"כ ולא יראו פני ריקם.

הלכה ו

מצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן [משום דהויא חובת הגוף] ובכמה פודהו בחמש סלעים כדכתיב ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בין בכסף בין בשוה כסף מן המטלטלין שגופן ממון דדיינינן להאי קרא בכלל ופרט [וכלל] ופדויו מבן חדש כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל דאע"ג דהאי תפדה כתיב קודם לפרט אפ"ה דיינינן ליה בכלל ופרט וכלל ואי אתה דן אלא כעין הפרט דכל מקום שאתה מוצא שני כללות סמוכין זה לזה הטל הפרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל ואי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש כסף שהוא דבר המטלטל וגופו ממון אף כל שהוא כך יצאו קרקעות שאינם מטלטל' יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות כדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופם ממון אלא לראיה בעלמא ואם פדה באחד מאלו אין בנו פדוי כדאמר'.

הלכה ז

כתב האב לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים בנו פדוי מן התורה לכשיתן שהרי נתן פדיונו. נתן לו כלי וקבלו הכהן בחמש סלעים בנו פדוי אעפ"י שאינו שוה דלדידיה שוה כיון שקבלו בכך. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים בין בבת אחת בין בזה אחר זה יצא אעפ"י שלא הגיע ליד כהן אחד חמשה סלעים כיון שיצאו מידו חמשה סלעים לכהנים לפדיון בנו.

הלכה ח

רצה הכהן להחזיר לו החמשה סלעים יחזיר דהא מתנה הוא דהדר ויהיב ליה ואם נתן אדעתא שיחזיר לו אין בנו פדוי דהוי כמו שלא נתן כלל ומתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה דלא תלה הכתוב אלא בפדיון והרי נפדה ואע"פ שהחזיר המעות כיון שנתנם במתנה גמורה ע"מ שיחזרם לו [יצא].

הלכה ט

כהנים ולויים פטורין מפדיון הבן מק"ו אם פטרו פשוטיהן את בכורי ישראל במדבר דין הוא שלוי בכור לויות שלו יפקיע עצמו. וישראל הבא מן [הכהנת] והלויה פטור שאין הדבר תלוי אלא באם דכתיב פטר רחם בישראל והרי ברחם שיצא ממנו לאו דחיובא

הוא אבל איעברה ישראלית מכהן או לוי בתר אב אזלינן דמשפחת אב קרויה משפח' ולא משפחת אם כדכתיב למשפחותם לבית אבותם והא ילפינן דכהנים ולויים פטורין מפדיון בכור אפילו מישראלית דהא ילפינן מק"ו שפטרו במדבר והתם היו ג"כ נשויים לישראליות ואפ"ה היו פוטרין של ישראל דהא אהרן לקח לו את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר ואף על גב דאהרן לא היה במנין בניו היו במנין ופטרו של ישראל כדאמר' ולדורות מנ"ל שיפטרו בכורי כהנים ולוים דמהאי קל וחומר לא שמעי' אלא במדבר אמר קרא והיו לי הלוים והיו בהוייתן יהו ולא תימא פחות מבן חדש דלא אפקע קדושת בכור ישראל לא יפקע קדושת עצמן דכתיב הלוים הוקשו כל הלוים זה לזה להפקיע עצמן.

הלכה יא

לויה המעוברת מגוי בנה פטור דלית ליה יחוס לגבי ישראל ושייך בן בתר אם ישראל טפי מבתר אבוה גוי ואף על גב דאיפסלה מתרומה מדין לויה לא מיפסלה אבל כהנת שנתעברה מן הגוי בנה חייב שהרי נפסלה דכתיב כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ונעשית זרה.

הלכה יב

כהן שנולד לו בן חלל כישראל דמי וחייב בבכורה אלא שלאחר שלשים האב עצמו זוכה בפדיונו דהא כהן הוא וכיון דזכה הוא מורישו לבנו עם שאר נכסיו אבל מת קודם שלשים יום חייב הבן לפדות עצמו דהא לא איחייב אב מעולם אלא בן נתחייב לאחר מיתת אביו ואיחייב ליה למיתביה לכהן אחר.

הלכה יג

השפחה שנשתחררה ונכרית שנתגיירה כשהן מעוברות וילדו הואיל ונולד בקדושה חייב דכתיב פטר רחם והרי פטרה רחמה בישראל ואם אין ידוע אם קודם שנתגיירה או אחר כך המוציא מחברו עליו הראיה.

הלכה יד

ילדו ואחר כך נתגיירו וחזרו וילדו הרי זה פטור דאף על גב דזהו פטר רחמה בישראל הא ילדה קודם ופטר רחם קאמר רחמנא. כל נפל שאמו טמאה לידה הבא אחריו אינו פטר רחם ואם אין אמו טמאה לידה הבא אחריו בכור לכהן דלמאן דחשיב לידה ואמו טמאה וולד אחרון פטור דבפטר רחם תליא מילתא והרי ראשון פטר את הרחם אבל כל כמה דאין אמו טמאה לידה לא חשיב פטר רחם אלא הבא אחריו. נחתך העובר ויצא רובו אבר אבר או בן שמנה שהוציא ראשו והוא חי או בן תשעה שמת ויצא ראשו והחזירו

ואח"כ יצא אחיו זה שילדה אינו פטר רחם שהרי פטרה בראשו של ראשון דראשו חשיב לידה משתצא פדחתו דכתיב גבי נחלה יכיר דהיינו הכרת פדחת. יוצא דופן והבא אחריו בדרכו שניהם פטורים הראשון שלא יצא מן הרחם והשני מפני שקדמו אחר.

הלכה יז

מאימתי יתחייב בפדיון משישלים שלשים יום דכתיב ופדויו מבן חדש תפדה מת בתוך שלשים אפילו ביום שלשים או שנטרף דכתיב אך פדה תפדה יכול אפילו נטרף תוך שלשים יום תלמוד לומר אך חלק אינו חייב בחמש סלעים דבעינן בן חדש שלם דגמרינן חדש ממדבר דכתיב התם מבן חדש ומעלה דמשמע לאחר שלשים ושיהיה בר קיימא ואפילו הקדים ונתן יחזירו לו מת אחר שלשים חייב בפדיון דכיון שהיה בן חדש איתחייב ותו לא מפקע חיובא.

הלכה יח

מי שפדה בנו בתוך שלשים יום אין בנו פדוי ואם אמר לו לאחר ל' יום בנו פדוי אפילו אין המעות קיימים דמשום דקדם ונתן לא גרע כיון שאמר שאחר שלשים יחול הפדיון אבל אי אמר מעכשיו אפילו הם קיימים לאחר שלשים אין בנו פדוי דבתוך שלשים לא שייכא פדייה אלא מתנה בעלמא הם.

הלכה יט

מי שהוא ספק אם הוא חייב בפדיון אי לא פטור שהמוציא מחברו עליו הראיה אפילו בספיקא דאוריתא כדילפינן מקרא דמי בעל דברים יגש אלי'. מת האב קודם שלשים לא הוי ספק אלא חזקה שלא נפדה עד שיביא ראיה מת לאחר שלשים הוי בחזקת פדוי עד שיודיעוהו וחזקה ילפינן לה מדאוריתא.

הלכה כ

ילדה אשתו ב' זכרים חייב בחמש סלעים דבכור קאמר רחמנא לא שנא ידיע או לא מת אחד מהם תוך שלשים פטור מת אביהם נתחייבו הנכסים ואם לא ירשו כלל מאביהן כל חד הוי ספק ופטור. נתן עשר סלעים בעד שני זכרים ומת אחד מהם תוך שלשים אם לשני כהנים נתן כל חד וחד מדחי ליה ואומר הריני מחזיק בם בשביל פדיון החי כיון דלא נודע למי נתן על אותו שמת וזכר שלא נודע אמו חייב כיון דממה נפשך הוי פטר רחם דהא לא בכרו שתי נשיו ואם ילדו שתי נקבות עם זכר או עם שתי זכרים הוי ספיקא. ובנשים שאחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו ב' זכרים הוו כדין אשה אחת שילדה זכר ונקבה כדאמר' לעיל ילדו נקבה בהדי זכרים הוי ספק.

הלכה כו

ואם נתערבו ב' זכרים של שני אנשים זה נותן חמשה סלעים וזה נותן חמשה סלעים מת אחד מהם תוך שלשים אם לשני כהנים נתנו אינם יכולים להוציא מידם ואם לכהן אחד נתנו יחזיר לאחד (לא) בהרשאת חברו.

הלכה כז

ילדו זכר ונקבה ונתערבו האבות פטורין דהמוציא מחברו עליו הראיה והבן חייב לפדות עצמו דהא בכור ודאי הוא וכן אשה שאין ידוע ממי נתעברה הבכור חייב לפדות עצמו. ילדו שתי נקבות בהדי זכרים פטורין.

הלכה כט

אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים זה שלא בכרה אשתו נותן החמש סלעים זכר ונקבה אין לכהן כלום שני זכרים ונקבה נראה דלא מיחייב מי שלא בכרה אשתו כלל כיון דאיפשר דילדה נקבה ואחר כך זכר:

פרק יב

הלכה א

מצות צג לפדות פטר חמור וליתן פדיונו לכהן דכתיב ופטר חמור תפדה בשה וכתיב כל פטר רחם וגו' יהיה לך וגו' ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה בהמה טמאה האמורה כאן היא החמור המפורש במקום אחר ופטר חמור תפדה בשה. ומנ"ל דנפטרו כהנים מפטר חמור דכתיב אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה וכל שאין בבכור אדם כגון לויים וכהנים הנפטרים מקל וחומר אינו בבכור בהמה טמאה. ואסור בהנאה עד שיפדה דכיון דהקפידה עליו תורה לאפקועיה לאיסוריה בשה ואפילו שלא בשיוויו דשה כתיב בין גדול בין קטן משמע דקודם פדיון אסור ולהכי אסור למוכרו כדי ליהנות מדמיו ואם מכרו דמיו אסורין דהא ילפינן דאסור ליהנות ממנו קודם פדיון ואם מת קודם פדיון או שערפו שהוא אסור בהנאה ואפילו אחר עריפה דכיון דמחיים מיסר אסיר לא פקע איסורו במיתתו ולא תימא דעריפה במקום פדיה מה פדיה מתרת אף עריפה מתרת דנאמר כאן עריפה ונא' בעגלה ערופה מה להלן אסור כדכתיב וערפו שם אף כאן אסור. נתן פטר החמור עצמו לכהן אסור לכהן שיהנה ממנו כיון דילפינן דאסור בהנאה דלא זכה תורה לכהן אלא הפדיון אבל הוא באיסוריה קאי כל כמה דלא נפדה. הפריש פדיון פטר חמור ומת השה קודם שיתננו לכהן אינו חייב באחריותו כפדיון מעשר שני דאם

אבד אינו חייב באחריותו דההוא כסף חייביה רחמנא לאכול בירושלם והא אזל ליה ויתן הנבלה לכהן להנות בה מת פטר חמור אחר שפדהו יתן הטלה לכהן דמעידנא דאפרשיה לטלה קם ליה ברשות כהן ופטר חמור פדוי. מאימתי חייב לפדותו משיולד ועד שלשים יום ואחר כך אם רצה לערפו ערפו ואם רצה לפדותו פודהו דכתיב ופטר חמור תפדה דמשמע משעה שפטר תפדה ואם לא תפדהו אח"כ וערפתו:

מצות צד לערוף פטר חמור אם לא רצה לפדותו דכתיב ואם לא תפדה וערפתו ושתי מצות אלו נוהגות בכל מקום ובכל זמן [משום דהויא חובת הגוף] ומצות פדיה קודמת למצות עריפה דכתיב ואם לא תפדה וערפתו. והעריפה היא בקופיץ מאחוריו כדכתיב וערפתו מן העורף ואין ממיתין אותו בדבר אחר דאין דרך עריפה אלא בקופיץ מאחוריו.

הלכה ח

אין פודין אלא בשה חי ולא טרפה וכלאים דכתיב הכא שה וכתיב בפסח שה מה להלן פרט לכל השמות הללו דאינו בא עגל וחיה דכתיב שה מן הכבשים ומן העזים ולא שחוט דבעינן שחיטה לשם פסח וכלאים נמי לא דאין קרבין לגבי מזבח דכתיב שור וכבש פרט לכלאים וכוי נמי לא הוי כבש ועז וטרפה אינו ראוי לפסח כיון דאסירא באכילה ולא תימא כיון דילפינן מפסח אם כן מה להלן זכר תמים ובן שנה אף כאן דכתיב הכא תפדה תפדה ריבה אפילו נקבה ובעל מום ובן שתי שנים דשה נינהו. נדמה אין פודין בו ואם פדה פדוי דהוי ספיקא דאוריתא אי הוי ככלאים דאין פודין בו או דילמא כלאי' הוא דאין פודין בו הא נדמה פודין בו. ואין פודין בבן פקועה דגבי פסח פסול דכתיב כי יולד פרט ליוצא דופן וילפינן שה שה כדאמר' ולא בפסולי המוקדשים דכתיב בהו כצבי וכאיל דכתיב רק בכל אות נפשך וגו' ובפסולי המוקדשים מדבר מה צבי ואיל אין פודין בו דהא אינו שה כדאמר' אף פסולי המוקדשין אין פודין בהם פודין בכל שה כדאמר' דתפדה תפדה ריבה.

הלכה יא

שה שלקחו מדמי שביעית אין פודין בו את הודאי דלאוכלה אמר רחמנא ולא לסחורה ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית שאינו ראוי לאכילה אבל פודין בו את הספק כיון שמפריש טלה והוא לעצמו שאינו נותנו לכהן לאו סחורה היא. אם אין לו שה לפדותו פודהו בשיוויו ונותן דמיו לכהן דלא חמיר מהקדשות ולא אמרה תורה שה להחמיר עליו אלא להקל עליו שפודה בשה שלא בשיוויו כדאמר'. והפודה פטר חמור של חברו הרי זה פדוי והחמור לבעליו דלא מצי כהן לזבוני ליה להאי פודה ופדיונו פדוי לבעלים וזה הניח מעותיו על קרן הצבי.

הלכה יד

כהנים ולויים פטורים מפטר חמור דכתיב בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמ' טמא' והפטור מבכור אדם כדילפי' לעיל פטורין מבכור בהמה טמאה.

הלכה טו

הלוקח עובר חמורו של נכרי או מוכרו לו פטור דאינו קדוש הואיל ויש חלק לגוי בו או באמו דכתיב הקדשתי לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים והאי קרא אכולהו בכורות קאי כדכתי' מאדם עד בהמה ושותפות נכרי נמי באם או בבכור אפילו באבר אחד כיון שעושה אותו בעל מום הרי זה פוטר דכתיב כל בכור בישראל וכל משמע למלויי אתא עד דליהוי כוליה דישראל ואמו נמי בעינן כל מקנך תזכר אם כל המקנה שלך תזכר אם יהא שלך זכר תקדישהו כדמתרגמינן דוכרין תקדיש ואף על גב דהאי קרא בפטר שור ושה כתיב אפילו הכי כיון דבעינן ביה כולו לישראל לאפוקי שותפות גוי בין בכור בהמה טהורה בין בטמאה כדילפינן מכל בכור בישראל דקאי אכולהו כדאמר' ה"נ באמו גלי טהורה לטמאה דשותפות באם נמי פטור אפי' באבר אחד כבכור גופיה דאי הוי בעל מום נהי דהוה ראוי לכהן אלא כיון דאין ראוי למזבח מיפטר ואם כשיחתך חלק הגוי לא יהיה בעל מום חייב דלאו שותפות גוי אית ביה כיון דאין השותפות מגיע לעשותו בעל מום וכן המקבל חמור מן הגוי או נכרי שקבל ממנו הכל פטור דכתיב פטר רחם בבני ישראל באדם ובבהמה עד שיהיה הכל בישראל. גר שנתגייר ואין ידוע אי קודם ילדה חמורו או אחר כך הויא ספיקא דאוריתא וצריך לערוף או לפדות והשה שלו דמוציא מחברו עליו הראיה.

הלכה יח

פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין סוס פטור דכתיב ופטר חמור תפדה בשה ופטר חמור שני פעמים אחד בקדש לי כל בכור ואחד בראה אתה עד שיהא הילוד חמור שהיא האם והנולד חמור שהוא דומה לאמו ואם יש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה שהרי דומה לאמו ולא מיעט קרא אלא אינו דומה כלל.

הלכה יט

חמורו שלא בכרה וילדה שני זכרים נותן טלה לכהן דממה נפשך חד פטר את הרחם תחלה והוי בכור דאי איפשר לצמצם ואף על גב דקודם שיצא כולו יצא אחיו וחצץ בינו ובין הרחם וכתיב פטר כל רחם עד שיפטור הרחם אפילו הכי מין במינו הוא ומין במינו אינו חוצץ כדילפי' בעלמא ומהכא נמי איפשר דילפינן לה להא מילתא דמין במינו אינו

חוצץ דכיון דבעינן פטירת כל רחם כדכתיב פטר כל רחם וקים להו לרבנן דאי איפשר לצמצם וקודם שיצא כולו יצא אחיו וחצץ משמע דמין במינו אינו חוצץ דאי חוצץ לא הוי פטר כל רחם כדאמר'. ילדה זכר ונקבה הוי ספיקא דאוריתא ומפריש טלה ואינו צריך ליתנו דהמוציא מחברו עליו הראיה. ובשתי חמוריו שלא בכרו אינו נותן אלא על הודאי ואינו צריך אפילו הפרשה כל שיש בו ספק ספקא דחד ספק הוא דאמרי' דהוי דאוריתא לא שתי ספקות. אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שתי זכרים והלוקח חמור מן הגוי ואין ידוע אם בכרה ואם לאו הוי ספיקא ומפריש טלה לעצמו כדאמ'.

הלכה כג

השה שפודין בו מפקיע קדושת החמור אבל לית ביה שום קדושה וחל קדושת מעשר עליו ואפילו ודאין שנפלו ליד ישראל הוו חולין כדאמר'. ויש במצות הלכות אלו איסורין דרבנן סמוכים אלאו דלא תסור ואעשה דושמרתם את משמרתי לעשות סייג לתורה: